

Sanja Roić

Znati, stići, moći

Pavel Gregorić, »Dva Gučetićeve dijaloga«, *Čemu*, sv. 5, 1995

Prevodim filozofsku literaturu s talijanskog jezika na materinski od 1976. godine (radeći pritom još ponešto). I evo, nakon dvadeset godina netko se detaljnije pozabavio predmetom moga posla. Budući da taj netko nije nepoznat (dapače, to je Pavel Gregorić), a da je recenzija objavljena u *Čemu* (broj 5, 1995, »Dva Gučetićeve dijaloga«, str. 81-3), pokušala bih uvjeriti čitatelje-filozofe, dakle one potencijalno najbolje, potencijalno daljemisleće, produktivne... da ovo dvojezično izdanje ipak ne bace odmah »u koprive«, kako to Talijani vele, prepuštajući ga samo onima koji će Gučetića eventualno čitati iz »općeobrazovnih pobuda, rodoljublja ili puke zabave« (Čemu, nav. broj, str. 82). Time bi sudbina ova dva dijaloga postala ponovo upitnom i odgođena za neko buduće, teško predvidivo razdoblje.

Gučetićevi *Dijalozi* izlaze prvi put na jeziku zavičaja poslije 414 godina, nažalost (i moju!) ne u kritičkom izdanju, nego u prigodnoj kulturno-književnoj ediciji. Ona je, po definiciji, namijenjena širem krugu čitatelja. Prevoditeljica (Natka Badurina) se prvi put okušava na ovako zahtjevnom prijevodu, na renesansnom talijanskom jeziku, na šesnaestostoljetnom tisku originala, susreće se s autorovom prilično nedosljednom filozofskom terminologijom. Recenzent točno naslućuje, navodeći Nietzschea, da je s rokovima tiskanja bilo i odviše »žurbe, nepristojne i znojave naglosti...«. Ni uz nadljudske mentalne napore, međutim, ne bi on mogao naslutiti prisutnost nevidljivog (meni isto tako nepoznatog) lektora, osobe (zaključujem prema zahvatima u tekstu) lišene temeljnog humanističkog obrazovanja, a oboružane tek naputcima za aktualno poželjne lektorske intervencije. Lektor je, naime, tek mjestimice krivudavu stazu prijevoda bio pretvorio u neprohodnu šikaru! No, ne bih krivnju prebacila na »nepoznatog«, to je doista najlakše. Praksa je naših izdavača da u tako zapletenim situacijama zatraže pomoć tzv. »stručnog redaktora« (talijanski termin »consulente specialistico«, odnosno stručni savjetnik, bolje označava prirodu obavljenog posla; inače, moj je prijedlog bio da ostanem nepotpisana). Tu vrstu zadaće shvaćam kao savjetodavnu, a svoju stručnost opravdanom činjenicom što je talijanska renesansa s filološkog i kulturološkog aspekta dio znanstvenog područja kojim se bavim. Kraće rečeno, moja je zadaća bila iskrčiti ono što sam metaforički označila kao neprohodnu šikaru, nastalu nakon lektoriranja prijevoda koji se mogao označiti solidnim.

Načela kojih se držim pri takvom poslu su ova:

1. Prijevod je prevoditeljjev i on ga potpisuje - moji se prijedlozi tiču terminologije kao i terminološke dosljednosti (rabiti isti termin u prijevodu za određeni pojam originala).

2. Gučetić je i sam ponekad nedosljedan kod naslova filozofskih djela (renesansa voli antonomaziju!), koristi latinske prijevode grčkih filozofa, naslovi su uvriježeni u njegovom vremenu, nama ne uvijek jasni. U bilješci uz prijevod na str. 27 stoji: »Gdje je *to bilo moguće* (istaknula S.R.), u prijevodu je naveden danas uvriježen naslov«. Tako recenzent točno uočava da Gučetić ne rabi naslov Aristotelove *Etike* i ne razlikuje o kojoj je riječ. No on koristi *promiscue* dva termina »morali...« (bez imenice, misli na »libri«, knjige) i »Filosofia morale«.

3. Klasična filozofska djela na koja se Gučetić poziva citirana su s prevedenim naslovima ondje gdje se činilo posve jasnim da se odnose na u nas poznate prijevode (teško je u našim prilikama govoriti o »klasičnim« prijevodima kad se jednim te istim služi i po nekoliko generacija), a manje poznata djela velikih autora, ili u nas nepoznatih autora, navođena su prema Gučetićevo izvorniku. No tamo gdje Gučetić razlikuje naslove (misleći na isto djelo), na primjer navodeći Aristotelovu *Diuina Scienza* (sic), str. 22 i *Methafistica* (sic), str. 172, distinkcija je očuvana zbog talijanske filozofske tradicije koja se nadovezuje na prvi termin (inače, dva su naslova prisutna u dva dijaloga). Držim da se bilješke u ovakvom izdanju moraju svesti na esencijalno. Kod navođenja Plotinovih *Eneada* imao se u vidu Gučetićevo princip navođenja, kao i kod *Hipije starijeg*, ali je recenzent u pravu kad upozorava na omaške koje su pritom zamjetne u prijevodu.

4. Kolacionirani su Gučetićevo »literarni« navodi našim (djelomično ih možemo nazvati »klasičnim«) prijevodima iz *Biblije*, Vergilija, Ovidija, Dantea, Petrarke, Pelegrinovića. Prevoditeljica je sama prevela navode iz Petrarkinih *Triumph*.

Kada ćemo imati kritičke prijevode ne samo klasičnih nego i za našu matičnu kulturu bitnih djela, poput Gučetićevog? Kad za to

budemo imali uvjete. Kad će to biti, ne znam. Znam pouzdano da ćemo razgovorom, raspravom, dijalogom (evo, i o ovim dijalozima) unaprijediti stanje u toj oblasti.

Jer, u nas su prijevodi važnih djela najčešće rezultat entuzijazma pojedinaca: nisu cijenjeni, ni znanstveno priznati (usp. kriterije Ministarstva znanosti za znanstvena napredovanja), plaćeni su lošije od ugovora, jelovnika ili političkih govora. Ne podliježu gotovo nikakvoj kritici, a recenzije su obično panegirici prijatelja (uz časne izuzetke). Zapravo, mi moramo razgovarati o terminologiji, o naslovima, o bilješkama jer to pomaže uspostavljanju kriterija pri prevođenju. Ne želim reći da svaki pojedinačni recenzent svakog pojedinog djela sve to mora imati na umu, naprotiv. Ali, riječ je o paradigmi.

Tko se bavi talijanskom filologijom znade i koliko tvorbena može biti kategorija grižnje savjesti - stoga ću ovdje rado priznati dio svoje pri poslu »oko« Gučetića. To što je prijevod »porađalo« više primalja svakako je njegova mana. Pa ipak je Gregorić dokazao da je filozofov dijalog s ovim dijalozima moguć i, još, da filozof pritom duhom biva u Trstenom, u ljetnikovcu. Ljuteći se tako na one koji remete »skladnost«, našao je krivca u meni, a oslobodio svakog grijeha Nikolu Vitova i prevoditeljicu. Smijem li parafrazirati Gučetića? Viši razum djeluje na opće, na vječne i na božanske stvari.